

ЯКОВЕНКО Р. В.

ЛЕКЦІЯ № 13

з курсу

**ОСНОВИ
ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ**

для студентів інженерно-технічних спеціальностей

м. Кропивницький – 2018

УДК 330.101(075)

ББК 65.01я73

Я47

Затверджено на засіданні кафедри економічної теорії, маркетингу та економічної кібернетики. Протокол від 12 вересня 2018 року № 2.

© Р.В. Яковенко, 2018.

© ЦНТУ, 2018.

Тема 13. ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

ЗМІСТ

1. Сутність та характеристика аграрних відносин.
2. Земельна рента.
3. Агропромисловий комплекс та агробізнес.
4. Проблеми функціонування агропромислового сектору України.

1. Сутність та характеристика аграрних відносин

Виокремлення аграрних відносин у спеціальну групу виробничих відносин, пов'язане з тим, що головним засобом виробництва в цьому випадку є земля.

Аграрні відносини – це складова частина загальноекономічних відносин, що виникають з приводу володіння і користування землею, як головного засобу сільськогосподарського виробництва. При цьому в якості засобів виробництва виступають: *продуктивна худоба, плодово-ягідні рослини, насіння, корми* тощо. В якості засобів підвищення продуктивності праці виступають *природно-кліматичні умови, мінеральні добрива, засоби захисту рослин, генетика, селекція* тощо.

Земля в системі аграрних відносин виступає як головний предмет праці та водночас головне знаряддя праці, а виробництво носить сезонний характер. При цьому терміни виконання робіт є дуже важливими – їх відкладання та затягування спроможні знищити результати праці. Більшість сільськогосподарських машин використовуються протягом дуже нетривалого часу (зернозбиральний комбайн – декілька днів), тому доцільним є не придбання основних фондів певних груп – а їх оренда.

У сільськогосподарському виробництві економічний процес відтворення незалежно від його суспільного характеру завжди переплітається з природним. Тому раціональне управління в цій галузі вимагає знань і вміння використати не лише економічних законів, а й законів природи. Тісний взаємозв'язок економічних процесів з природними зумовлює значний вплив останніх на результати господарської діяльності, що впливає на темпи відтворення. Звідси можливість різкіших коливань темпів нагромадження порівняно з іншими галузями. Якщо в промисловості людина повністю може впливати на процеси виробництва, то в сільському господарстві така можливість обмежена, адже тут об'єктом діяльності людини є живі організми: рослини і тварини; біологічні процеси їх протікають за певними законами природи і об'єктивно вимагають пристосування всього ритму виробництва до ритму природи, до природного проходження виробничого процесу. У сільському господарстві неможливо прискорити виробничий

процес, як у промисловості. Це пояснюється тим, що предмети праці знаходяться під впливом природних процесів, протікання яких вимагає певного часу. При цьому процес праці переривається на час, необхідний для протікання біологічних процесів в предметах праці. Наприклад, час виробництва озимої пшениці становить 10 міс., а робочий період — місяць. Процес праці переривається в проміжках між сівбою, внесенням добрив, весняним боронуванням і збором урожаю. Звідси повільний оборот капіталу, зумовлений великою різницею між часом виробництва і робочим періодом. Велика різниця між часом виробництва і робочим періодом зумовлює таку особливість, як сезонність виробництва і використання трудових ресурсів і техніки. У певних межах її можна згладжувати виготовленням інших продуктів, які мають неоднаковий час виробництва і робочий період. Йдеться про таке відтворення та організацію виробництва, що поєднує основні й допоміжні галузі, промислові підприємства і промисли залежно від економічних і природних умов.

Специфіка землі, як основного засобу виробництва, полягає у незмінності її пропозиції протягом короткострокового періоду. Так, обсяг застосовуваних земель можна лише скорочувати, отже велику роль в системі аграрних відносин відіграють якісні показники задіяних ресурсів.

2. Земельна рента

Рента — це дохід, отриманий від використання землі, який визначається її родючістю. **Орендна плата** за землю завжди перевищує рентний дохід, оскільки позбавляє власника землі права на використання її самому.

Диференційна рента визначається відмінністю ділянок за природною родючістю землі а також за відстанню до місця реалізації продукції.

Додатковий чистий дохід отримують лише ті господарства, які розташовані на ліпших землях. Однак продукція, що виробляється на ліпших ділянках не може задовольнити всі потреби суспільства, тому до господарського обігу залучаються й гірші землі.

Особливість дії закону вартості в сільському господарстві полягає у тому, що суспільна вартість сільськогосподарської продукції визначається середніми витратами на гірших землях. При цьому витрати господарств на ліпших землях є нижчими, що дає їм змогу отримувати додатковий прибуток (додатковий чистий дохід).

Перша диференційна рента — це додатковий дохід, який отримують у результаті продуктивної праці на ліпших за родючістю та місцем розташування землях.

Друга диференційна рента — виникає внаслідок додаткових капіталовкладень у підвищення продуктивності ліпших земель.

Раціоналізаторський дохід — це прибуток, який отримують господарства, які вкладають кошти у підвищення родючості гірших земель.

3. Агропромисловий комплекс та агробізнес

Агропромисловий комплекс — це сукупність галузей, пов'язаних з виробництвом сільськогосподарської продукції, її переробкою, реалізацією, транспортуванням та обслуговуванням сільського господарства. Він є результатом розвитку агропромислової інтеграції, тобто взаємопроникнення галузей промисловості та сільського господарства.

В АПК розрізняють три **сфери** діяльності:

перша – виробництво засобів виробництва для усіх інших галузей, пов'язаних із сільським господарством (сільськогосподарське машинобудування, виробництво добрив, засобів захисту рослин тощо);

друга – сільське господарство (рослинництво і тваринництво);

третья – переробка сільськогосподарської сировини (харчова, м'ясо-молочна, легка промисловість та ін).

Допоміжною ланкою АПК називають **четверту** інфраструктурну ланку (транспорт, зв'язок, шляхи тощо).

Загальносвітовими тенденціями розвитку відносин “держава – аграрний сектор економіки” є:

1. Дотаційність сільського господарства.
2. Посилення регулюючої ролі держави в аграрному реформуванні.
3. Державне сприяння розширенню місткості аграрного ринку.
4. Державна підтримка сільськогосподарських підприємств різних форм власності.
5. Протекціонізм вітчизняного сільгоспвиробника.

4. Проблеми функціонування агропромислового сектору України

Змістом аграрної політики України на сьогодні є:

- проведення земельної реформи;
- приватизація об'єктів АПК;
- розвиток нових форм господарювання;
- формування ринкового механізму управління АПК;
- сприяння залученню інвестицій до АПК;
- соціальний розвиток села та ін.

До засобів та методів державної підтримки АПК відносять:

1. Зниження податкового пресу на сільгоспвиробника.
2. Фінансово-інвестиційне забезпечення аграрних перетворень.
3. Створення умов кредитування сільськогосподарського виробника.
4. Політика державного протекціонізму.
5. Сприяння у створенні інститутів ринкової інфраструктури для АПК.
6. Підготовка та перепідготовка кадрів для аграрного сектору.
7. Залучення іноземних інвестицій тощо.

Факторами ефективного вирішення проблем АПК в Україні є: рівноправне функціонування сільськогосподарських підприємств різних форм власності, раціональне використання ресурсів, охорона землі та природних багатств у цілому, формування ефективної виробничої інфраструктури АПК та ін.

Специфічним об'єктом державної уваги є **регулювання цін в аграрній сфері**, яка має бути спрямована на таке:

досягнення стабілізації цін та їхніх коливань у порівняно вузькому “коридорі”;

підтримування фермерських цін на рівні, що дає змогу товаровиробникам вести розширене відтворення;

регулювання обсягів і структури виробництва.

Під час формування політики державних цін у країнах з ринковою економікою враховують такі **фактори**:

- паритетність цін на промислову і сільськогосподарську продукцію;

- витрати на виробництво продукції у спеціалізованих фермерських господарствах;

- прибутковість фермерських господарств, спеціалізованих галузей і сільського господарства в цілому;

- доходи фермерів на вкладений капітал і їхні фінансові можливості ведення розширеного виробництва.

Література:

1. *Яковенко Р. В.* Основи теорії економіки для технічних спеціальностей : навч. посіб / Роман Яковенко. – Кіровоград : „Поліграф-Сервіс”, 2009. – 120 с. : іл.
2. *Яковенко Р. В.* Національна економіка : навч. посіб. / Роман Яковенко. – [2-ге вид., випр.]. – Кіровоград : „КОД”, 2010. – 548 с. : іл.
3. *Яковенко Р. В.* Тлумачний англо-український словник економічних термінів з елементами теорії та проблематики. Дидактичний довідник / Роман Яковенко. – [Вид. 2-ге, випр.]. – Кіровоград : видавець Лисенко В.Ф., 2015. – 130 с.
4. *Яковенко Р. В.* Робоча програма дисципліни „Основи економічної теорії” для студентів денної та заочної форми навчання за галуззю знань 13 „Механічна інженерія”, спеціальностей 131 „Прикладна механіка”, 133 „Галузеве машинобудування”, 274 „Автомобільний транспорт”, 192 „Будівництво та цивільна інженерія” / Р. В. Яковенко, Г. К. Волчкова. – Кропивницький : ЦНТУ, 2017. – 36 с. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6986/1/200pdf.PDF>.
5. *Яковенко Р. В.* Основи економічної теорії для технічних спеціальностей : конспект лекцій / Роман Яковенко. – Кропивницький : КНТУ, 2016. – 50 с. : іл. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6135/1/konsp16.PDF>.
6. *Яковенко Р. В.* Економічна теорія : конспект лекцій. Частина перша. / Роман Яковенко. – Кіровоград : КНТУ, 2012. – 68 с. : іл. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6171/1/konspek1.PDF>.
7. *Яковенко Р. В.* Економічна теорія : конспект лекцій. Частина друга. / Роман Яковенко. – Кіровоград : КНТУ, 2012. – 80 с. : іл. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6172/1/konspek2.PDF>.
8. *Яковенко Р. В.* Основи економічної теорії для студентів юридичного факультету : конспект лекцій / Роман Яковенко. – Кіровоград : КІРУЕ, 2016. – 50 с. : іл. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6419/1/konsUF.PDF>.
9. *Яковенко Р. В.* Економічна теорія : опорний конспект лекцій для студентів спеціальностей „Менеджмент” та „Міжнародні економічні відносини” / Роман Яковенко. – Кропивницький: КНТУ, 2016. – 72 с. : іл. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6168/1/Konspekt16O.PDF>.
10. *Яковенко Р. В.* Наукова робота студентів : методичні поради та рекомендації / Роман Яковенко. – Кіровоград : „ПіК”, 2009. – 40 с. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6104/1/nrsss17.PDF>.
11. *Яковенко Р. В.* Тести для контролю знань з навчальної дисципліни „Економічна теорія” / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : КНТУ,

20016. – 17 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6318/1/test16pdf.PDF>.

12. Яковенко Р. В. Тести для контролю знань з навчальної дисципліни „Основи економічної теорії” для технічних спеціальностей / Р. В. Яковенко. – Кіровоград : КНТУ, 2011. – 24 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6319/1/test16teh.PDF>.

13. Яковенко Р. В. Економічна теорія : зразки практичних розрахункових робіт / Роман Яковенко. – Кіровоград : КНТУ, 2012. – 22 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6424/1/zrazki.PDF>.

14. Яковенко Р. В. Актуальна тематика наукових досліджень студентів / Роман Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2017. – 5 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7097/1/256pddd.PDF>.

15. Яковенко Р. В. Питання до заліку з дисципліни „Основи економічної теорії” для студентів денної та заочної форми навчання / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2017. – 4 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6989/1/203pdf.PDF>.

16. Яковенко Р. В. Вопросы для зачёта/экзамена по курсу «Основы экономической теории» в 2017-2018 учебном году для иностранных студентов / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2017. – 4 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7096/1/255pdf.PDF>.

17. Яковенко Р. В. Активізація контролю знань з паралельного вивчення економіки та англійської мови / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2018. – 8 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7414/1/301pdf.PDF>.

18. Яковенко Р. В. Допоміжна частина з паралельного вивчення економіки та англійської мови / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2018. – 11 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7415/1/302pdf.PDF>.

19. Яковенко Р. В. Економічні категорії, економічні показники та економічні закони : навчальний посібник з курсу «Основи економічної теорії» для технічних спеціальностей / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2018. – 20 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7416/1/303pdf.PDF>.

20. Яковенко Р. В. Анотація курсу „Основи економічної теорії” для технічних спеціальностей / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2018. – 7 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7394/1/293pdf.PDF>.

21. Яковенко Р. В. Спрощення механізму пільгового кредитування в секторі АПК / Р. В. Яковенко, В. І. Коваленко // Економіка : проблеми теорії та практики : зб. наук. праць : в 12 т. – Дніпропетровськ : ДНУ. – 2010. – Вип. 262. – Т. VI. – С. 1479–1486.

22. *Яковенко Р. В.* Пріоритети трансформації відносин у секторі АПК / Р. В. Яковенко, В. В. Косенко // *Materialy IX mezinarodni vedecko–prakticka konference [„Vedecky prumysl evropskeho kontinentu – 2013”]*. (Прага, Чехія, 27 листопада 2013 р. – 5 грудня 2013 р.). – Praha : Publishing House „Education and Science” s.r.o., 2013. – Dil 12 : *Ekonomicke vedy*. – С. 28–30.

23. *Нечепорук І. В.* Формування цін у сільськогосподарському секторі економіки / І. В. Нечепорук, Р. В. Яковенко // *Розвиток економічної думки : зб. наук. праць*. – Кіровоград : „Поліграф-сервіс”. – 2011. – Вип. 4. – С. 63–67.

24. *Біда С. А.* Теоретико-економічне обґрунтування проблеми підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва / С. А. Біда, Р. В. Яковенко // *Розвиток економічної думки : зб. наук. праць*. – Кіровоград : „Поліграф-сервіс”. – 2012. – Вип. 5. – С. 100–110.